

A FÉNYES SZELEK IFJÚSÁGA

A valóság pedagógiája. Közösségi nevelés a népi kollégiumokban.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

A közelmúlt magyar történelmének egy szép és izgalmas dokumentumgyűjteményét lapozgatom már napok óta. Közelmúlt? Ha csupán egy mozgalom fellángolására és ellobogására gondolunk! Különböző Dózsától, s a parasztlázadásoktól vezet az út, a magyar parasztság szüntelen felemelkedési vágyával, századokon át folytonosan ismétlődő megtorlásokkal, s az emberi megaláztatásnak talán egész Kelet-Európában utolsóinak maradt szégyenletes példáival. 1917-ben megkönnyebbülhetett a világ jobbik felének lelkiismerete, mert az orosz muzsik, akinek sorsát a tizenkilencedik században a cári önkénnyel szembeálló írók mutatták be, lerázta magáról a rabság igáját. Kit érdekelt volna még, hogy van egy ország, ahol hárommillió föld nélküli földművelő tengődik nagyobb szegénységben, mint a gyarmatok színes lakossága? És közben nemzetfenntartó volt és országvédő a magyar paraszt. Hadat üzentek a nevében, vágóhídra vitték, megtizedelték, és ismételen karóba húzták és akasztófára, amikor egy véres és vesztés világháború után a munkásosztállyal szövetkezve már-már úgy tűnt, végleg kiküzdötte magának az emberibb életet.

»Szegénylegénynek olcsó az vére...« — panaszták a bujdosók, s ebből is romantika lett. Még itt is, túl a bezdáni csárdában, még tíz év előtt is, fel-felhangzott csillagfényes nyári estéken öreg Rekettye István tárogatóján a kuruc idők siratása, úgy átitatta a századokat és az egész magyar érzelmvilágot a halálba hulló pusztulás, a finitizmus vigasztalansága. Ady verseit szavalta az ország népe, s Móricz Zsigmond egy noteszlapról olvasta fel a miniszterelnöknek minden regényénél megrendítőbben tényállását a paraszti nyomornak, miközben falukutatókat állítottak lázítá-

sért bíróság elé. S amíg Budapesten lelkesen tapsoltak a balmazújvárosi népi írónak, Veres Péternek, hazaérve már várta a csendőrmester idézése, hogy összepofoztassa és újlag megfenyegetve bocsássa el.

És mégis mintha ez a vérlázító valóság a romantikától is tápot kapva lángolt volna fel, hogy hol a parasztfőiskolák, hol a pártszervezés programját sürgesse, s utópiától korántsem mentesen a falu fiataljaiban, a puszták népének fiaiban láttassa a jövőt.

A Győrffy-kollégium még így szerveződött: etnográfiai kirándulások, népdalgyűjtések szinte filológiai feladataival, hogy aztán a második világháború vége felé a németellenesség góca legyen, majd a fegyveres ellenállás tűzfészke. Hogy most már a regényesség minden nyoma nélkül, nem a paraszti bezárkózás, hanem ellenkezőleg, a kitorés vágyával és egy fasisztaellenes frontba épülve, a munkásosztállyal teremtsen szövetséget. Járhatatlan lett akkorára a »harmadik út« is, akik pedig nemrég etnográfus nyitottak be a gerendás szobákba, most már a szabadulás lázító szavával keresték fel a falvakat és bujtatták a katonaszökevényeket.

A népi kollégiumok időben nem hosszú, de annál jelentősebb társadalomformáló és nemzedéknevelő mozgalmát az akkor már halott Győrffy István etnográfus nevét viselő kollégium indította el. Ennek vezetője — ide kell írni a nevét — Kardos László javasolta a kollégiumok szövetségbe tömörülését a háború után. S ugyanő Kossuth-díjat kapott egy nappal a kollégium feloszlása előtt!

A négy és fél száz oldalas könyv hatalmas anyaga azonban meg sem engedi állni az olvasót ennél az epizódnál, oly lenyűgöző a legapróbb beszámoló a három esztendő munkájá-

ról. Mert a népi kollégisták tízezer főnyi tagsága a legmélyebb társadalmi rétegből jött fel, összehabózott városok ablaktalan épületeiben, éhezve és fázva készült történelmi szerepére, a közéletnek, ha nem is mindig éppen irányítására, de fontos pozíciói betöltésére. Költők és képviselők, miniszterek és művészek sokasága került ki a népi kollégiumok új embert formáló kohójából, hogy mindmáig egy nemzet elitje legyen.

Pedig a mozgalom nem úgy indult, hogy hatalmat követeljen a népi fiataloknak. Még társadalmi felemelésükre se vállalkozott, hiszen arra ott volt az új demokratikus rendszer. A kollégiumok csak nevelni akartak. De az iskolák tananyagával világnézeti alapokat is adtak, a demokráciára neveltek egy újabb vesztett háború embertelen nyomorában. Mert aminek biztosítására vállalkoztak: a szállás és az ellátás is nagyon szűkös és szegényes volt. És még a kollégiumon kívüli provokációkat is le kellett küzdeni.

»Hatan voltunk kollégisták — írja visszaemlékezésében Vida Sándor —, akiket úgy tekintettek a többiek, mint »piszkos kommunistákat«, mert tagjai voltunk az úttörő szervezetnek, ahol keményen dolgoztunk, hirdettük a népi demokrácia eszméit, a Magyar Dolgozók Pártja politikáját, ahogy az a kollégiumban a vérünkbe ivódott. A nagy többség ellenünk volt. Kulágyerek, kispolgárok csemetéi és a nyílt osztályellenesség képviselőinek gyerekei is itt ültek a padokban.«

Egy külön forradalom zajlott le hát a parasztfiatalok soraiban. És mint minden forradalom, ez is sok mindent a felszínre hozott, itt-ott talán az ország társadalmi viszonyainak kibontakozását is hátráltatva, akaratlanul is, és elkerülhetetlenül, ellentétet szítva. A bezárkózás veszélyét is folytonosan éreztetve. Hogy fel kellett oszlatni, nyilván ezért volt.

A hatalmas dokumentumanyag erre nézve nem ad világos választ. Nem is ez a célja. A naplófeljegyzések, visszaemlékezések, a fiatalok levelei és a kollégiumok jegyzőkönyvei ennek a belső forradalomnak progresszív erőit mutatják meg. És ma már senki sincs, a legfontosabb közéleti

személyiségektől kezdve lefelé, aki ne látna a haladás óriási tényezőjét a népi kollégiumok mozgalmában. »A kollégium megalakítása — írja Kádár János — fontos politikai tett volt, mert tömörítette azokat a munkás- és parasztfiatalokat, akikre a népi hatalom támaszkodni kívánt.«

A fényképmelléletek a maguk néma tanúságtételével nem kevésbé beszédesek. A kollégiumok életének egy-egy mozzanatával a közelmúlt magyar történelmének legizgalmasabb időszakát idézik vissza. Az első fotón például, 1946 július tizedikén, a népi kollégiumi mozgalom meghirdetése napján, a pártvezetőket látjuk, a békés egyetértésben mutatkozó koalíciót. Rákosi, Tildy, Szakasits, Veres Péter és Rajk László ül egymás mellett. Mi lett volna, ha nem így lett volna? — ötlük fel az emberben önkéntelenül. És mindjárt utána: Mi lett volna, ha így maradt volna? Egy másik kép az önkormányzás egy pillanatát örökíti meg, hogy arra kelljen gondolnunk: csírájában fojtották el ezt a szép kísérletet! Egy harmadikon a kollégisták zászlót ajándékoznak a rendőrhadosztálynak, jelképesen is zászlót hajtva a hatalom előtt, s egyben a faluról felkerült rendőröket is a magukénak valva. Aztán ami bennünket oly közelről érint: a vasútépítő kollégisták Jugoszláviában! Egyik képen a reggeli raport, a másikon a hazatérés, a Keleti pályaudvar üvegcsarnokában, a kalapácsos ember plakátja alatt, magyar és jugoszláv zászlók között, a munkaruhás fiatalok fején titovkával! És a gondolatársítás egész sora indul meg újra bennünk, miközben a kötetből Sinkó szavait idézzük: »... az új jugoszláv valóság távlatából néztek hazájukra. Sokan közülük nemcsak Jugoszláviát, de talán Magyarországot is itt a vasútvonalon fedezték fel.«

Már ezért is szólni kellett erről a könyvről. És a mai magyar közélet vezető emberei egy csoportjának útjára visszanézve, a parasztság jelenlétét ebben a népi összeforrottságban is felismerve az egységet köszönteni. A biztos egyensúlyt, ami — akárcsak régen az irodalomban — népiek és urbánusok külön csoportjaival egy tökéletes társadalmi kohéziót tart fenn.

Az irodalmi példa nem ok nélkül való. A népi kollégiumok néhány éve főlé a szellemi Magyarország szivárványa feszült, miközben az új szelek, a kollégisták indulójában, melyekről már Ady beszélt, a nemzetköziség tájairól fújtak:

„Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják,
Sej, az van arra írva: Éljen a szabadság!
Sej, szellők, fényes szellők fűjjátok, fűjjétok,
Holnapra megfogatjuk az egész világot.»

Ezzel a nemzetköziséggel épültek bele a népi fiatalok a magyar élet jövőjébe!

HERCEG JÁNOS

HAGYOMÁNYÖRZÉS ÉS MODERNSÉG

Romániai magyar népdalok.

Közzétette Jagamas János és Faragó József.
Kriterion, Bukarest, 1974.

Immár a kilencedik kötet reprezentálja az újabb romániai magyar népzeneét. A negyedszázados szorgos munka szép eredményei ezek a könyvek. A legújabb, csaknem ötszáz oldalas gyűjtemény méltó folytatása a *Balladák* könyvének (Bukarest, 1970), amely megjelenése idején nemcsak a népdalkedvelők, hanem a szakemberek csodálatát is kiváltotta archaikus balladáival; az előző kötet, a *Háromszéki népballadák* (Bukarest, 1973) figyelemre méltó anyagát a sepsiszentgyörgyi, diákok gyűjtötték, ami ösztönzőleg hathatna ránk is.

A most megjelent mű az 1949—1955 közötti gyűjtést tartalmazza. Hat év alatt a zeneszakemberek és a zenetanárokból toborzott önkéntes gyűjtők százharmincegy helységben mintegy tizezer változatot jegyeztek le. Ebből a gazdag anyagból választották ki azt a háromszázötvenet, amelyet a *Romániai magyar népdalokban* közltek.

A korábbi munkák elsősorban a szövegek közlését tartották feladatuknak. Ezért ezekre helyezték a nagyobb hangsúlyt. A mostani inkább a dallamkincs bemutatására törekszik, emiatt nagyrészt lírai dalokat tartalmaz, de

néhány klasszikus szép balladát (*Közműves Kelemen, Hegyi tolvaj, Fehér Anna*) és új stílusú népballadát is közöl (*Megöltek egy legényt, Bogár Imre* stb.). A szerkesztők az anyag feldolgozásában Bartók és Kodály 1923-ban megjelent korszakalkotó művét, az *Erdélyi magyar népdalokat* tekintették példamutatónak. Azt a korszerű rendszert tehát, amelynek a lényege az, hogy a dallamokat a sorzáró hangok (kadenciák vagy cezúrák) szerint kell rendszerezni. A kötetben részletesen olvashatunk erről az utóbbi időben kisebb-nagyobb módosítókkal korszerűsített elvről.

A dallamok lejegyzésében is a nagy elődök elvét alkalmazták, tehát jelzik mindazokat a finom árnyalatokat, amelyek egy-egy adatközlő előadásában jelentkeznek. A kutatópontok is nagyjából megegyeznek Bartók és Kodály gyűjtőterületével. Emiatt lehetőségünk nyílik a variálódás vizsgálatára is.

Nemcsak a dallamok tárháza ez a könyv. Fontos ismereteket közöl a variálódásról, a folklóralkotások alapvető tulajdonságáról. Megfigyelték a gyűjtők, hogy ugyanarra a dallamra egy faluban több szöveget is ismer-